

V GALERII NÁŘKŮ

V projevu k Parlamentu České republiky se Václav Havel v roce 1997 zamyslel nad stavem české společnosti. Vedle nesporných úspěchů má prý i svou druhou tvář, a to tvář s velmi pochmurným výrazem: „Zdá se mi, že je naší povinností zabývat se především touto druhou tvář, zkoumat, proč je dnes tak zachmuřená, a přemýšlet o tom, jak ji co nejdřív aspoň trochu rozjasnit.“ Zmínil se také o nutnosti „vyhlásit nemilosrdný boj českému provincialismu, izolacionismu a egoismu, všem iluzím o jakési lišácké neutralitě, své tradiční krátkozrakosti, jakož i všem typům českého šovinismu“.⁷ Jak bychom měli podle jeho receptu bojovat, prezident tehdy neosvětlil, ale jeho výroky vzbuzují i závažnější otázky. Kde máme konkrétně hledat onu pochmurnou část své tváře? Jak se liší český provincialismus

⁷ Projev prezidenta republiky Václava Havla k oběma komorám Parlamentu České republiky, Dvořákova síň, Rudolfinum, 9. prosince 1997, cit. podle www.vaclavhavel.cz 14. 7. 2017.

či šovinismus od jejich jinde na světě běžných forem nebo v čem jsou Češi speciálně lišáctí a krátkozrací? Prezidentovy výroky k řadě konkrétních politických problémů se mísily s výroky o jakýchsi povahových rysech českého národa, což není v české veřejné mluvě ojedinělé.

V roce 2015 si zanaříkal i Petr Pithart. Mluvil o tom, že „marasmus šedé ekonomiky po roce 1989 přešel do marasmu transformace, a proto mohl již tak snadno později Václav Klaus a dnes i Miloš Zeman měnit orientaci celé země“:

„Ano, tady člověk váhá, co je osobní patologie dvou narcisů, kteří se zhlízejí v tom, kdo má největší moc, a co na druhé straně patrně způsobuje i zjevný odklon části veřejného mínění od západních hodnot. [...] lidé i politici jsou naštvaní na to, když nás z Bruselu pořád upozorňují, že něco děláme málo, pozdě nebo špatně. Že nestíháme a ke všemu ještě rozkrádáme peníze západních daňových poplatníků formou zašvindlovaných dotací. Zažíváme únavu ze Západu. [...] I na konci první republiky jsme ztratili víru v to, co hladce nefungovalo podle našich představ. My máme celkově malou výdrž, to už tvrdil sociolog první republiky Emanuel Chalupný a považoval to za základní rys české národní povahy.“⁸

Vágnost těchto asociací je pozoruhodná, ale k úvahám o tom, jak stávající problémy řešit, moc neinspirují: Co dělat, když už jsme tací? Označení dvou prezidentů jako patologických narcisů jistě nepřispívá ke kultivaci veřejné mluvy, ale není ani zřejmé, v čem spočívala údajná změna části

⁸ Petr Pithart: Zažíváme únavu ze Západu. Z toho, že za všechno cenné se platí odpovědností. Rozhovor Karla Hvíždaly s Petrem Pithartem. *Aktuálně.cz*, 18. 11. 2015, cit. podle www.aktualne.cz 9. 3. 2017.

veřejného mínění. Čí nálady se jak změnily? Jak souvisí naštvanost kterých lidí a politiků se „západními hodnotami“? Analogie z konce první republiky je nemístná, jelikož se tehdy Češi nacházeli ve zcela jiné situaci než dnes, ale navíc i víme, že všichni Češi tehdy víru v rozbitý stát neztratili. Odkaz na Emanuela Chalupného a jeho představy o jakémsi „základním rysu“ české národní povahy je smutným příkladem putování charakterologických stereotypů od generace po generaci.

Známý komentátor současného dění Jiří Pehe také není se svým národem spokojen, ale domnívá se, že Češi jsou národem traumatizovaným:

„Mnohé z patologických jevů v současném chování českého národního společenství, jako jsou neúcta k zákonům, politika pojímaná coby permanentní válečný stav či neschopnost vyrovnat se pravdivě s minulostí, souvisejí nejen s nedostatkem demokratických zkušeností, což je společné všem mladým demokraciím, ale také s traumatizovaným stavem národní mysli.“

K uzdravení poradil, abychom se s údajným traumatem pustili do boje, protože prý „neuspějeme, pokud nesvedeme úspěšný souboj s hegemonií falešného vědomí, které jako mlha zabraňuje české společnosti najít správný směr ve svobodných poměrech“.⁹ Nepozorný čtenář by mohl propadnout dojmu, že Pehe dospěl ke svému závěru vlastním studiem duševního rozpoložení českého národa.

⁹ Jiří Pehe: Historické kořeny a politické důsledky nesamozřejmosti českého národa: Diagnóza – trauma. *Právo*, 10. 1. 2013, cit. podle www.pehe.cz 14. 7. 2017.

Avšak jeho diagnóza se nápadně podobá soudu spisovatelky Radky Denemarkové:

„Česká společnost je nemocná. A co je horší, odmítá se léčit. Žijeme ve zfalšovaných dějinách dvacátého a desítiny jednadvacátého století. Dokud se klubko nerozmotá, nebudeme svobodní. Žijeme v tragické zemi, kde lidé chtějí zapomenout a současné umění jim v tom pomáhá. Kdo žil v socialistické zemi, v okupačním režimu jako vazal Ruska, jako by neuměl žít v jiném světě.“¹⁰

Jak se zfalšované dějiny liší od jakýchsi správných dějin, není zřejmé, ale autorka vzbuzuje dojem, že pravdu, které bychom se měli ke své záchraně upsat, zná. Takový postoj sdílí s mnohými autory, kteří rádi povšechně mluví o mýtech nebo legendách či falšování nebo přepisování dějin, jako by pravda byla známá a aniž by si uvědomovali, že sami nabízejí pouze jiné obrazy minulosti než jiní. O samozřejmé rozmanitosti pohledů na minulost z různých perspektiv se takoví autoři obvykle nevyjadřují. O tom, jak s hledáním historické pravdy zápolí různé jiné národy, se vůbec moc nemluví, ale za vzor jakéhosi záhodného vyrovnávání s minulostí se často dává Německo.

K těm, kteří se domnívají, že Češi své dějiny neznají, protože si nepřiznávají selhávání svého národa, patří i Pavel Kohout, a také jeho vzorem jsou „německy mluvící obyvatelé středoevropské podkovy, jež na mapě připomíná tlamu velryby polykající českou rybkou“:

¹⁰ Radka Denemarková: Žijeme ve zfalšovaných dějinách. Rozhovor s Dagmar Sedlickou. *Literární noviny*, 2. 5. 2011, cit. podle www.literarky.cz 30. 3. 2017.

„Lze si vzít příklad, jak své dějiny vygruntovali, takže nestaví budoucnost na mýtech a lžích, jako dosud my – viz kolaborace s nacisty, divoký odsun Němců, selhání demokratů v únoru 1948, selhání politiků reformy v srpnu 1968, všelidová podpora normalizátorů, polozdařilý převrat v listopadu 1989 i ta privatizační divočina a rozpad Československa.“¹¹

Někteří autoři by s revizí údajně pochybených českých obrazů minulosti rádi šli ještě dále zpátky a kritizují jako Jiří Pehe údajné mýty o první republice:

„Jenže pravdivé vypořádání s minulostí se zatím nekonalo. Konají se převážně orgie mýtů. V nich je například první republika líčena o to více jako ráj demokracie, oč méně se hovoří o podílu českých politiků i médií té doby na převaze partokracie nad skutečnou demokracií, na patronizujícím zacházení se Slováky nebo na neschopnosti učinit z české demokracie domov i pro etnické Němce.“¹²

Jiní nabízejí ještě závažnější diagnózy. Publicista Jan Urban také rád lamentuje v obdobných tónech, ale příčinu českých prohřešků nenachází pouze v oblasti údajně pochybeného historického vědomí, nýbrž v národu jako takovém.

Češi se prý „ještě jako nehotový národ rozhodli pro vytvoření národního státu“, a v tom údajně vězí zakopaný pes dodnes přetrvávajících problémů. Jejich kolébkou máme hledat v době obrozenecké. Tehdy se stali Češi jakýmsi „novonárodem“, který se neumí vyrovnávat s minulostí.

¹¹ Pavel Kohout: Co je český národní zájem aneb Až přijdeš domů, čtenáři, koukni na mapu! *Literární noviny*, 5/2017, s. 6.

¹² Jiří Pehe: Proč je Česko nečitelné. *Literární noviny*, 1. 6. 2009, cit. podle www.pehe.cz 14. 7. 2017.

„Heroická dezinterpretace minulosti se stala jediným tématem i argumentem národního obrození,“ domnívá se Jan Urban a konstruuje málo slibný obraz svého národa:

„Sebevědomý a duchovně silný národ by traumata a selhání, jako byly Mnichov, druhá republika, odsun německy mluvícího obyvatelstva nebo komunismus, dokázal po čase diskuzí dovést k potřebným rituálům přiznání selhání i zločinů či k omluvě za spáchané zločiny. Novonárod, vznikající rozděláním majetku a společenských pozic poslušným a loajálním, toho schopen není.“

O Češích se z tohoto výroku moc nedozvíme, ale jasné je, že Jan Urban je svým národem beznadějně frustrován: „Potřebujeme kotvu, která by se ale v bahně mýtů a lží o vlastních motivech a historii stejně nemohla ani zachytit.“¹³

Často narážíme na pokusy nezatrácovat celý národ, nýbrž z něj pouze vyčleňovat některé údajně pochybené příslušníky. Literární historik Martin C. Putna je schopen spojit vstřícnost a kritiku, třeba vůči Václavu Havlovi, kterého si váží, aniž by ho ikonizoval. O minulosti se vyjadřuje diferencovaněji a o Češích mnohdy vstřícněji než mnozí jiní nad svým národem lamentující autoři. Odkazuje třeba na Čechy jako zemi, kde prý „v husitské, bratrské a masarykovské tradici docela dost dbají na to, aby náboženství bylo spojeno s etikou. Aby když někdo hlásá nějaké náboženské ideje, tomu odpovídaly i jeho skutky. O tom jest celý Hus a celý Masaryk.“¹⁴ Ale také Martin C. Putna má rád pojem čecháčkovství.

¹³ Jan Urban: Český úkol. Esej o diskuzi. Autorův blog na *Aktuálně.cz*, 10. 12. 2014, cit. podle *www.aktuálně.cz* 9. 3. 2017.

¹⁴ Šárka Bednářová: „Milošovi Zemanovi nevěřím jediné slovo,“ říká Martin

V glose k filmu Alfréda Radoka *Daleká cesta*, z roku 1948, o židovských osudech za války vyjádřil svou spokojenost mimo jiné proto, že film tematizoval různé postoje vůči obětem v jejich okolí. Usoudil však, že ne všichni Češi se tehdy chovali jako Češi: „Jsou to přece Čecháčkové, kteří píší po zdech ‚Židi ven‘ a kteří už se třesou na židovský majetek. Češi se snaží pro Kaufmanny aspoň něco nejmenšího udělat. V tom je rozdíl mezi Čechy a Čecháček.“¹⁵ Zde nám autor sdělil, že Češi, kteří se nechovají podle jeho vkusu, jsou v jeho očích tak leda Čechy druhé jakosti. Stejného myšlenkového vzorce, seskupujícího lidi podle subjektivních kritérií, užívá Putna běžně, například když navrhl kádrování těch, kteří kdysi podepsali Chartu 77; ne všichni signatáři jsou signatáři. Dnes prý mezi nimi „jsou i tací, kteří se v posledních letech dali do jiného díla“, konstatoval s rozhořčením v roce 2017: „Ať si však již nepíší ‚signatář Charty‘. Svůj tehdejší podpis totiž svým dnešním jednáním odvolali.“¹⁶

Za Putnovým obrazem jakéhosi kvalitativně dvojakého národa se neskryvá vhodná alternativa k obrazům zatračujícím celý národ. Jde o tradici společenské exkluze některých příslušníků z národa, neslavně proslavenou mimo jiné v německém prostředí 19. a 20. století vylučováním stereotypizovaných skupin pod sloganem *Volksveräter* (zrádci národa). Tradice spočívá na fikci o národech jako homogenních entitách, ale hierarchizující jejich příslušníky

C. Putna. Rozhovor na webu Česká televize, 16. 3. 2013, cit. podle www.ceskatelevize.cz 25. 3. 2017.

¹⁵ Martin C. Putna: Terezín, Radok, Čecháčci. *Lidové noviny*, 26. 1. 2015, cit. podle www.lidovky.cz 14. 7. 2017.

¹⁶ Martin C. Putna: Chvála Charty dětí. *Lidové noviny*, 10. 1. 2017, cit. podle www.lidovky.cz 14. 7. 2017.

a delegitimující respekt vůči názorové a postojové pluralitě. I Martin C. Putna si vybírá Čechy podle vlastních preferencí. Karel Schwarzenberg je prý Čech a Václav Klaus naopak Čecháček. Autora trápí také otázka, jak prý se mohlo již „dvakrát stát, že na Hradě usedl totální Antihavel, představitel přesně toho omezenéckého nacionálního čechákovství, které Havla děsilo“.¹⁷ Čecháčků musí být v Putnových očích každopádně hodně, protože jeden Klausův výrok, který „báječně šimrá ‚čechákovské‘ předsudky“, prý zajišťuje, aby „popularita pana prezidenta o pár bodů stoupla“.¹⁸ Na dotaz novinářky, co autor soudí o historických kořenech „jistého fenoménu čechákovství“, ve kterém „jsme my specifictí proti jiným národům“, Putna konstatoval, že je „tam asi hodně ta smutná zkušenost pobělohorská“, a odvolal se na „analýzu, kterou udělal Jan Patočka“, a jeho výrok „o velkém češství a malém češství“. Patočka prý „říká, že Karel IV. a husité a Jednota bratrská neřešili osudy národa, ale osudy křesťanstva a řešili osudy Evropy. Od té velké porážky, ztráty velké části české inteligence a šlechty, která z větší části odešla do zahraničí a oslabil vztah k národu, je to malé češství, které se stará samo o sebe.“ To je prý to, „co Havel, Diviš, Černý a další nazývali tím čechákovstvím“.¹⁹

Kdo kdy byli a kdo jsou Češi a kdo Čechácci? Martin C. Putna nenabízí údaje o tom, jak velká část českého národa

¹⁷ Viktor Vondra: Necháme si líbit svinstvo? Je tu boj o směřování státu. Rozhovor s Martinem C. Putnou o Miloši Zemanovi, papeži Františkovi i Václavu Havlovi. *Aktuálně.cz*, 25.12. 2013, cit. podle www.aktuálně.cz 14. 7. 2017.

¹⁸ Martin C. Putna: Schwarzenberg a Klausovo čechákovství. *Lidové noviny*, 27. 12. 2006, cit. podle www.lidovky.cz 14. 7. 2017.

¹⁹ Bednářová: „Milošovi Zemanovi nevěřím jediné slovo,“ říká Martin C. Putna, cit. d. (pozn. č. 14).

v 17. století patřila k „inteligenci a šlechtě“ a kolik z nich odešlo do zahraničí či oslabilo vztah k národu, ale tvrdí, že zbylo pouhé malé čecháckovské češství, kterým dodnes trpíme. Tím nám nabízí obdobu kdysi populárního narativu, že český národ následkem Bílé hory málem vymřel, až ho zachránili obrozenci, s pouhým rozdílem, že v Putnově obraze jsme dodnes zmrzačení. Jeho obraz českého národa se nejen odvolává na Jana Patočku, nýbrž se dnes módním patočkovským obrazům dějin v mnohém podobá, i když jde o jednu z variací zřejmě inspirovaných i Václavem Černým. Putnovy texty exemplárně zviditelňují, jak se za zdánlivě novými obrazy dějin mnohdy skrývají pouhé aktualizace starších tradic.

* * *

Zastánci nářků nad českým národem se vesměs odvolávají na nedostatek kritického vyrovnávání s minulostí. Jiní Češi zase nařikají nad přepisováním dějin:

„Žijeme v časech přepisování dějin: Hus byl kacír a svůj konec si zavinil sám, husité byli lupiči a vrazi, bitva na Bílé hoře nás vlastně zachránila, za Rakouska jsme si dobře žili, proto obnovíme na Staroměstském náměstí Mariánský sloup a maršálku Radeckému znovu postavíme v Praze pomník... Nejvíc se přepisuje historie minulého století. Vadí Edvard Beneš a vadí i Masaryk. První světovou válku zavinili Srbové a druhou světovou válku zavinili Poláci, někde jsem četl, že i Češi.“²⁰

²⁰ Jan Makovička: Hitler se choval jako gentleman? in: stránky politické iniciativy *Nová republika*, 28. 4. 2015, cit. podle www.novarepublika.cz 14. 7. 2017.

Nářky nad přepisováním či falšováním dějin jsou populární, ale v médiích se zatím o nich moc nemluví. Stěžující si autoři neobjasňují, jak kritizované „přepisování dějin“ v jejich očích konkrétně probíhá, kdo za ním stojí a jakých prostředků užívá. Není však těžké představit si, k jakému druhu politických postojů tento stav myslí vede. Nářky jistě přispívají k pocitům bezmocnosti, k pasivitě či vzpurným náladám proti tzv. elitám, pražské kavárně či establishmentu. Komu jinému lze zodpovědnost za tak závažný jev, jaký slogan o přepisování dějin evokuje, asi připisovat? O tom, jak se lze bránit, nařikající zatím moc nediskutují.

Spisovatel Zdeněk Mahler si postěžoval v roce 2015 v dramatickém obraze: „Nikdy jsem nepochyboval o hodnotě češství. Dnes stojíme před tím, co lze nazvat hodinou pravdy, a věřím, že dokážeme být na úrovni historického úkolu.“ Domnívá se totiž, že se dnešní spory o dějiny vyhrotily do následující konfrontace:

„Názory se dnes natolik rozštěpily, že se v podstatě polarizují. Jestli nějaký čas existovala snaha rozleptávat některé tradice českých dějin a relativizovat hodnoty, ať už jde o události nebo hrdiny, dnes je situace taková, že proti sobě stojí prakticky dvě koncepce. Jsme svědky obrovského podceňování českých dějin, prakticky jde o jejich přepis. Jeden názor je plebejský, viděný zdola, demokratický, a druhý elitářský, asociální, vlastně nedemokratický. Ono přešlapování z levé nohy na pravou, kdy se po jedné noze stejně nikam nedoskáče, ukazuje, že vítězí polopravda. Ono přepisování dějin nás vrací do minulosti, kdy jde takřkajíc o oltář a trůn.“²¹

²¹ Zdeněk Mahler: Přepisování dějin nás vrací do minulosti. Interview Františka Cingera se Zdeňkem Mahlerem. *Novinky.cz*, 8. 12. 2015, cit. podle www.novinky.cz 19. 7. 2017.

Historik Jiří Pernes zase shrnul své dojmy do spíše emocionálně nostalgického obrazu:

„Sebemrškačství ve vztahu k národní historii má reálné opodstatnění a zbavit se toho přístupu asi bude dlouho trvat a dá to práci. Je smutné, že jsme dospěli do této situace. Dlouho jsem se věnoval dějinám 19. a začátku 20. století a vím, že to byla doba, kdy takové pocity byly pro Čechy nemyslitelné, byli hrdí, ambiciózní a sebevědomí, nenapadlo je trpět komplexem slabosti, ale právě naopak, sahali po hvězdách! To vyvrcholilo vznikem Československa, kdy si naši předkové řekli, že už jsou na tom tak dobře, že habsburskou monarchii k životu nepotřebují, že jsou schopni si vládnout sami. A to trvalo po celou první republiku. Zlom podle mne přišel v roce 1938, v období Mnichova. [...] Bylo by třeba navázat tam, kde to pozitivní skončilo, v první republice, v těch bezvadných okamžicích, kdy česká společnost sahala po hvězdách a šla kupředu.“²²

Oba autoři se spokojili s výrazem znepokojení, aniž by věnovali pozornost konkrétnímu problému a jeho analýze. Jak by měli jejich čtenáři hledat příčiny údajně neutěšeného stavu a cesty k nápravě, těžko říci. Mahler naznačuje, že bychom se měli orientovat podle tradic starorakouských zápasů „o oltář a trůn“, a Pernes radí léčit „sebemrškačství“ vzpomínáním na první republiku. Ani jeden z receptů není slibně. Obrátit kolo dějin se nikdy nikomu nepodařilo, navíc zůstává otevřenou otázkou, jak mají hledat v dějinách

²² Jiří Pernes: Topolánek a Julínek mi vyhrožovali, promlouvá uznávaný historik Jiří Pernes, exšéf ÚSTRu. *Parlamentní listy*, 28. 4. 2015, cit. podle www.parlamentnilisty.cz 14. 7. 2017.

inspiraci všichni ti, kteří údajně chybnými představami o minulosti trpí.

Historička dějin 20. století Věra Olivová se ke stejnému problému vyjádřila konkrétněji. Již v roce 1993 se cítila zaskočena do módy přicházejícími obrazy první republiky a poukázala na jejich historické kořeny:

„S odstupem více než půl století je zřejmé, že od okamžiku zániku první republiky byl její obraz interpretován především negativně a to v souladu s několikrát se měnícím politickým vývojem. Až do roku 1989 byl vytvářen těmi, kteří odmítali systém parlamentní demokracie a identifikovali se se systémy totalitními – s nacismem a komunismem – a s politikou velmocí, které Československo po Mnichovu ovládly – s Němcem a Ruskem. Stejně jako se hrálo o osud této země, hrálo se i o její historii. Falešné interpretace dějin první republiky nemohly neovlivnit historické povědomí národa. A je více než zarážející, že negativní – a falešný – obraz první republiky byl znovu oživen i po sametové revoluci.“²³

V roce 2002 se k problému vyslovilo dokonce Sdružení českých historiků, a to mimo jiné s odkazem na rozdíl mezi kritickým přístupem k minulosti na jedné straně a mytizováním národní výjimečnosti na straně druhé:

„Snaha o kritickou reflexi vlastní minulosti je v české historiografii zřetelná. Existuje značný počet analytických a vůči vlastní minulosti kritických prací českých historiků, které bohužel nejsou v české veřejnosti dostatečně známy

²³ Věra Olivová: Manipulace s dějinami první republiky. *Český časopis historický*, 91, 1993, č. 3, s. 442–459, zde s. 459.

a které zůstávají téměř neznámé ve veřejnosti zahraniční. Občané České republiky by ve vztahu k vlastní minulosti neměli podléhat mytizovaným představám o vlastní výjimečnosti v kladném či v záporném smyslu. [...] Svobodné a kritické porozumění vlastní minulosti usnadňuje kroky do budoucna.“²⁴

Také historik Robert Kvaček se v roce 2014 ke stejnému problému vyslovil ve prospěch kritického přístupu k minulosti, ale poukázal i na záhodnost uctivého pohledu na předky:

„Prospělo by skoncování s neoprávněnými urážkami národních dějin. Známkují se i způsobem, který připomíná ‚protektorátní vlastenectví‘, používá se jich svévolně v politických a mocenských střetech. Jsou vystavovány intelektuálním schválnostem, které chtějí být originální, ale bývají občas hloupé. Měli bychom si více vážit díla předků, vzít je vážně. Tedy i kriticky, nanejvýš kriticky, ale na základě reálného poznání.“²⁵

Pro příslušníky dorůstajících generací je orientace v labyrintu dnešních sporů o dějiny zvláště obtížná. Studentka Karolína Vacková shrnula v roce 2010 své poznatky do následujícího portréту českého národa, naznačujícího, že nejzávažnějším problémem je podlomená důvěra v odbornou historiografii:

²⁴ Jiří Kocian (ed.): *Historikové proti znásilňování dějin. Stanovisko Sdružení historiků České republiky*. Praha, 2002, s. 7.

²⁵ Robert Kvaček: O českém sebevědomí. In: *Česká a Slovenská otázka v Evropské unii. Naše zájmy a základy naší hodnotové orientace po společném vstupu ČR a SR do EU (2004)*. Brno, 2004, s. 210–213, zde s. 212n.

„Ať už je to jakkoliv, většina literárních pramenů se shoduje, že typickou vlastností Čechů je neúcta k vlastnímu národu a jeho institucím, která obecně pramení z minulosti. [...] Mnichovská kapitulace sebrala našemu národu veškerou sebedůvěru. Ponižila ho do takové míry, že se dnes nemůžeme divit tomu, že české děti vidí svůj vzor v americké, německé či anglické kultuře. Pokřivené sebevědomí nám dodnes brání si jednotlivé historické etapy přiznat. Kdy tomu bude jinak, nelze dopředu odhadnout. Zatím se budeme muset vypořádat s tím, že čeští historikové se stále snaží zastírat skutečná fakta o etapě husitské, pobělohorské a zejména o celém období od roku 1918 do roku 1948.“²⁶

Jak se tedy orientovat v dnešních sporech o dějiny? Výroky o českých dějinách můžeme číst jako empiricky podložené soudy a s některými souhlasit a jiné odsoudit jako pochybené. Užitečnější však je číst je jako verbální obrazy, zamýšlet se nad výběrem slovních výrazů, nad konstrukcemi obrazů a všimnout si toho, kde jinde se obdobné obrazy již objevovaly či dodnes objevují. Ani stokrát opakovaná tvrzení nemusí být pravdivá a spoléhat se můžeme jen na vlastní uvážlivost. Především je třeba věnovat pozornost nejen tomu, co kdo o minulosti říká, ale také jak o ní mluví, o čem konkrétně mluví a o čem nemluví.

* * *

Nápadným rysem dnešních sporů o výklady českých dějin je záliba v zastiňování historického dění stereotypními

²⁶ Karolína Vacková: *Národní mentalita jako faktor ovlivňující obchodní jednání a podnikání českých obchodníků a manažerů*. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta Mezinárodních vztahů, 2010, s. 24n.

výroky o Čechách. Výrazně se to projevilo v prezidentské volební kampani na přelomu let 2012/2013, která byla spíše bitvou stereotypů než debatou o politických postojích obou hlavních kandidátů Miloše Zemana a Karla Schwarzenberga. Jiří Menzel podporoval prý Schwarzenberga, „protože to je šlechtic. Ne proto, že má erb, ale protože má ducha šlechtického. Ty ostatní vedle něj nejsou nic jiného než potomci nevolníků. Lidi, který mají zbabělou povahu.“ [sic!] Petr Placák zase rozpoznal ve stejném kandidátovi, že prý má „nějakou kulturní povědomost a znalost déle než deset, dvacet, padesát let“, což prý je dáno jeho rodinnou výchovou, „takže Karel Schwarzenberg to má v krvi, zatímco všichni ti ostatní kandidáti jsou podle mě takové náplavky po druhé světové válce, neřku-li po roce 68“. Ředitel Ústavu pro jazyk český Akademie věd Karel Oliva dokonce potvrdil Schwarzenbergovi obdivuhodnou znalost češtiny. Protože prý „sice ne úplně dobře ovládá formální, pravopisnou stránku češtiny, ale o to více – a zejména více než jiní kandidáti – zvládá stránku obsahovou: co říká, má vždy hlavu a patu“, a navíc prý „má skvělý jazykový cit: i slova jinak vulgární umí používat tak, že v kontextu vulgární vlastně nejsou“.²⁷ Jiří X. Doležal podporoval Schwarzenberga, aniž by si dělal velké naděje na úspěch: „Lid této země totiž odjakživa více než na vzdělanost a kultivovanost, kterou reprezentuje kníže, dá na buranství, plebejství a upocenou lidovost. Proto jsem si téměř jist, že příštím prezidentem České republiky bude plebejský dinosaurus Bimbo.“²⁸

²⁷ Citáty podle záznamů you tube a webové stránky www.volimkarla.cz 18. 1. 2013.

²⁸ Jiří X. Doležal: Staří proti mladým, levice proti pravici, venkov proti městu, Zeman proti Schwarzenbergovi. *Reflex*, 12. 1. 2013, cit. podle www.reflex.cz 10. 7. 2017.